

DOMÈNEC UMBERT

FEDERICO CORREA, LA JUSTESA DEL RAONAMENT

Arquitectura amb A majúscula

Ha format part de l'anomenada «Escola de Barcelona». Ha donat classes a l'Escola d'Arquitectura i a Eina. Després de la nova i controvertida seu de la Diputació de Barcelona, ara, als 63 anys i sempre junt amb Alfonso Milà, s'encara amb la seva obra de més envergadura, l'anella olímpica.

Carles Singla

Crec que vostè va passar la seva infantesa a les antigues colònies espanyoles.

—A les Filipines. El meu pare i el meu avi eren del nord, de Santander, el meu avi va venir a Barcelona i després va anar a les Filipines a treballar. Jo vaig néixer a Barcelona, vaig viure a Filipines i vaig tornar a Barcelona als catorze anys.

—¿Aquests anys que va passar fora, quina influència han tingut posteriorment?

—Jo recordo, ja de nen, veure molts costums espanyols, d'aquests arrelats, com a estranys. Suposo que viure fora del teu país fa que te'l miris amb una certa crítica.

—A la seva família no hi havia cap

precedent d'arquitecte. ¿Per què es va decidir vostè per l'arquitectura?

—Moltes vegades m'ho he preguntat, i la veritat és que no ho sé. Llavors, suposo que vaig escollir arquitectura perquè tenia molta facilitat per al dibuix, que era molt difícil de passar. I també perquè els meus pares sempre van pensar que havíem d'estudiar. Això no es discutia.

—Al moment que vostè obté la llicenciatura, a principi dels anys cinquanta, l'arquitectura està vivint un moment de renaixement, després dels anys quaranta i coses com la *Dirección de Regiones Devastadas*. ¿Què suposa per a vostè arribar a la professió en un moment que s'obren els horitzons?

—Bé, el descobriment de l'arquitectura amb A majúscula comença dos anys abans d'acabar la carrera, quan entro a treballar amb Coderch, que és

un dels protagonistes d'aquest moment. I, d'altra banda, parlar l'anglès em dona la possibilitat de llegir llibres, revistes, notícies de l'estranger. Però les lectures no són suficients quan l'ambient és com el d'aquella època. Llavors amb Coderch es solidifiquen tots aquests coneixements.

—Un tema que vostè ha estudiat és l'arquitectura del nazisme i el feixisme. Tant a Alemanya com a Itàlia, sota aquests règims es produeix una arquitectura grandiosa que ha donat obres de qualitat. En canvi, el franquisme mai no va promoure cap tipus d'obra arquitectònica.

—No. En certa manera, el franquisme segueix les pautes d'Itàlia i Alemanya, però jo crec que recull amb més virulència els aspectes reaccionaris de l'arquitectura del feixisme i el nazisme. Clar, l'arquitectura bàsicament reac-

cionària és difícil de trobar. I a Espanya hi ha l'aspecte particular de la guerra civil, els arquitectes amb un cert valor s'han exiliat, i els que no ho han fet han quedat poc menys que inutilitzats per a treballar.

—*Catalunya té una tradició d'arquitectura i de construcció molt important. Des de solucions en la tradició del ram de paleta com el terrat català o la volta de maons fins a una figura central com Gaudí...*

—Sí, i també hi ha el gòtic català, que en el seu moment és dels més importants del món. Per a fer Santa Maria del Mar, per exemple, cal un nivell tecnològic important. Després, el Renaixement no és molt favorable, ni tampoc el segle XVIII. En ressorgir, a finals del XIX, el sentiment nacional català, es reforça tot allò que és pròpiament nostre. I els modernistes, i sobretot Gaudí, estan molt aparellats a aquesta reproposició de sistemes i formes autòctons de Catalunya. En aquest sentit, crec que Gaudí és un innovador en moltes coses, però sobretot és una persona que s'interessa per la tradició catalana.

—*Fent un salt en el temps, una altra fita important és el Gatpac, encapçalat per Sert. Aquest grup va ser tallat bruscament per la guerra civil. ¿Com hauria estat el panorama arquitectònic si no s'hagués produït aquest trencament?*

—Jo crec que hauria canviat moltíssim. En certa manera, vam quedar orfes, amb la marxa de Sert, la mort de Torres i amb tots els altres desqualificats.

—*Una de les coses més importants d'aquest grup va ser la seva preocupació per l'arquitectura com a fet social que els vincula amb l'avantguarda europea de l'època i amb Le Corbusier, que va venir a Barcelona i es va interessar pel Gatpac.*

—Per descomptat. Als anys trenta, a Barcelona es fa la casa Bloc, l'interès està ja desplaçat cap a una preocupació social. I cal tenir en compte que és el moviment modern que afegeix aquesta dimensió social, la preocupació de l'arquitectura com un fet al qual tot el món té dret.

—*Vostè, com a arquitecte, se l'inclou, junt amb gent com Coderch, Bohigas o Tusquets, a l'Escola de Barcelona. ¿Què en pensa, d'aquesta denominació?*

—Jo penso que les denominacions són vàlides d'una manera aproximativa. A partir dels *Pequenos Congressos*, que eren reunions d'arquitectes de Madrid i Barcelona, aquí es crea entre els arquitectes un interès per conèixer-nos

els uns als altres que dona una coherència que no existeix en altres llocs. Que, d'això, se'n digui *Escola de Barcelona*, és possible... És difícil, però, definir-la d'una manera exacta.

—*¿Coderch era l'impulsor del grup?*

—Sí, per a mi va ser Coderch, però per a Bohigas va ser Josep Maria Sostres. Tampoc no es pot simplificar tant. Moragas també hi va tenir molt a veure. El grup R, que formen Mora-

DOMÈNEC URBESER

«L'arquitectura de Barcelona es caracteritza per no ser exclusivista ni divista, sinó que tendeix al contacte amb les persones de la seua professió».

gas, Sostres, Coderch i altres és el primer ressorgiment del moviment d'arquitectura moderna i funciona com associació, cosa que no és l'Escola de Barcelona. I cal tenir en compte que el que s'anomena Escola de Barcelona més aviat pertany a una generació o un moment posterior al grup R.

—*¿Hi ha hagut un successor de l'Escola de Barcelona?*

—És difícil analitzar les coses des de dins, però jo penso que avui dia no ha

quisme, l'Escola ha canviat molt, hi ha hagut diferents influències, Moneo, Solà Morales, Helio Pinón, Villaplana... I jo crec que una de les coses que caracteritzen l'arquitecte de Barcelona és que no és exclusivista ni divista, sinó que més aviat tendeix a tenir un interès, o un contacte amb persones de la mateixa professió.

—*A l'Escola d'Arquitectura, vostè fa classes de projectes a segon, el primer any que s'imparteix aquesta assignatura*

d'apel·lar al sentit comú. L'ensenyament té problemes d'academicisme que fa que moltes vegades l'alumne es vegi forçat a recórrer camins que no són realment seus. I aquí faig servir la ironia per fer-lo tornar al sentit comú.

—*A part dels coneixements purament tècnics, ¿què més s'exigeix per aprovar primer de projectes, i per arribar a arquitecte?*

—Als anys que vaig ser professor a la primera època, tenia un contacte molt més directe amb els alumnes i la valoració que prevalia per a mi era la justesa del raonament, la presa de consciència i la coherència del que s'exposava. Jo busco, per exemple, desesperat en l'alumne una sèrie de preocupacions, respecte a l'arquitectura, però també respecte a la vida en general. Passa que, en aquesta segona època, el nombre d'alumnes és molt superior, i llavors es perd aquest contacte personal.

—*Vostè també va donar classes de disseny d'interiors a Eina, durant un temps que coincideix força amb el que va passar fora de la universitat, de la qual va ser expulsat el 66, per motius polítics.*

—Sí, primer vaig estar dos anys a Elisaba. Després, coincidint amb l'expulsió de l'Escola d'Arquitectura, vam marxar i vam fundar Eina. Vaig ser-ne professor durant molts anys, després vaig haver de deixar les classes regulars i, en tornar a l'Escola, el 78, ho vaig deixar del tot. Però, com a fundador, hi segueixo vinculat.

—*Per les seves obres més recents i conegudes, la remodelació de la Plaça Reial, la nova seu de la Diputació a Can Serra, dos edificis d'habitatges exclusius a la Diagonal i al Passeig de Gràcia, l'Anell Olímpic... es diria que vostè és un arquitecte de luxe.*

—No ho podria respondre. Els arquitectes, desgraciadament, no escollim els nostres clients, sinó que és al contrari. També justament ara he acabat uns habitatges a Reus de caràcter social, un tema que m'interessa molt. I, d'altra banda, m'interessa molt la ciutat. Jo m'alegro molt de poder fer aquests edificis en llocs tan importants com el Passeig de Gràcia i la Diagonal.

—*Vostè ha treballat sempre en col·laboració amb Alfonso Milà, però d'un temps ençà la figura del seu soci ha quedat en segon pla, mentre vostè ha assolit una certa popularitat.*

—Bé, això és una mica com pot passar amb Bohigas i Martorell. Tothom coneix Bohigas però ningú no coneix Martorell i han treballat sempre junts i amb Mackay, després. Home, jo he

DOMÈNEC UMBERT

«En aquests moments la principal defensa de la mala arquitectura és la democràcia».

estat substituït per res allò, no crec que es pugui parlar de cap grup coherent, diguem de les generacions noves.

—*¿I Ricardo Bofill?*

—No, ell no és posterior. A l'inici de la seva actuació professional és amic més o menys de tots els que es poden anomenar Escola de Barcelona, però és ell qui voluntàriament se n'exclou. Jo diria que no és molt representatiu com a arquitecte de Barcelona.

—*Bofill ha treballat molt a fora, a França, sobretot. ¿Quina opinió li mereix la seva obra més recent?*

—Tinc poca opinió de l'arquitectura de Bofill. Vaig perdre contacte amb ella fa molts anys i en tinc poca opinió.

—*¿Avui dia es tendeix més a arquitectes individualitzats que a grups?*

—Tampoc no ho sé. Però jo diria que continua havent-hi una cohesió entre els arquitectes, a Barcelona. I avui dia hi ha un focus important de la cultura arquitectònica que és l'Escola d'Arquitectura. Des del final del fran-

natura. *¿Per quina raó va escollir aquest primer any?*

—Perquè, quan vaig començar l'any 59, em preocupava molt la deformació que produïa l'ensenyament de l'arquitectura i em semblava que on més influència es podia tenir sobre la formació era precisament al primer any. La persona que entrava amb mal peu tenia poques possibilitats de recuperar-se després.

—*Vostè té fama entre els seus alumnes d'una certa causticitat, a l'hora de corregir en públic els projectes, a les seves classes.*

—És possible. A mi em preocupa moltíssim corregir, i la justícia de la correcció. Faig una gran esforç per entendre què vol dir aquell projecte que em presenten. Llavors, aquest esforç, que exigeix molta concentració, també porta una certa tensió, i és possible que als moments de tensió es pugui ser caústic. D'altra banda, jo miro

La força del primer canal

estat professor, quan ell no ho va ser. Però són coses que no tenen cap explicació concreta; més aviat, en poden tenir moltes. Som amics des de l'escola, hem treballat sempre junts i sempre ens hem entès a la perfecció.

—*Junt amb Milà, Margarit i Buxadé, vostè està ara treballant en l'anella olímpica, una obra que ha reconegut com la culminació de la seva carrera. Darrerament, hi havia sobre aquest tema una petita polèmica entorn del Palau d'Esports que ha projectat Isozaki, amb una coberta que es deia que era impossible de realitzar.*

—L'anella olímpica és un concurs en el qual tots presenten una solució per al conjunt. Llavors, quan ens donen a nosaltres el treball, decideixen en canvi no fer tots els edificis el mateix arquitecte, de la qual cosa m'alegro moltíssim. A Bofill, se li encarrega l'Escola d'Educació Física, per a Isozaki, el palau dels esports, i a Gregotti, amb mi, l'Estadi Olímpic. En realitat, el meu projecte és l'únic dels que es presenten a concurs que proposa fer els edificis aïllats. Jo em baso en la idea general de Montjuïc, i proposo una solució en què l'esplanada olímpica, definida geomètricament d'una manera molt clara i molt potent, és la veritable obra de l'anella olímpica.

Llavors Isozaki, amb qui ens hem entès molt bé, fa aquest projecte totalment nou. La coberta, que no té res a veure amb l'anterior, estava proposada per una qüestió de rapidesa. Ara, això va tenir unes dificultats de fonaments que han fet que els termes no s'hagin pogut acomplir del tot.

—*¿Quin país representa en aquest moment l'avantguarda en arquitectura?*

—Jo crec que són els Estats Units. Perquè en aquests moments, l'arquitectura, i jo crec que totes les ciències, estan al voltant de les universitats. Els Estats Units, com que tenen més diners, tenen més professorat, i han creat a les universitats americanes un ambient de polèmica arquitectònica que crec que és el més interessant.

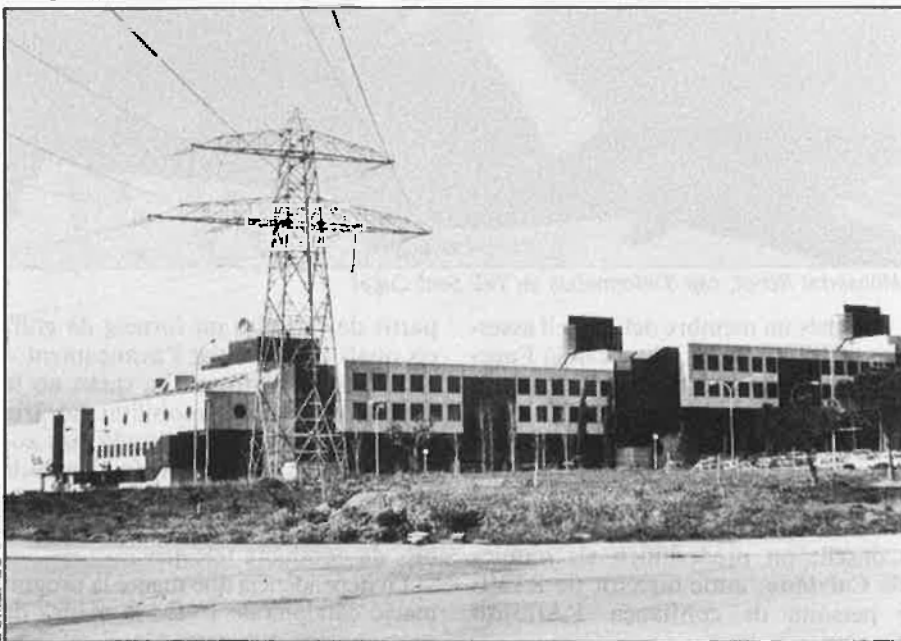
—*En èpoques recents s'han fet veritables desastres tant en arquitectura com en urbanisme. ¿Qui ens defensa de la mala arquitectura?*

—Jo crec que en aquest moment la principal defensa de la mala arquitectura és la democràcia. Potser el que li pot costar és fer les grans obres. Les extraordinàries obres, les han fet les dictadures, si anomenem dictadura Lluís XIV. Però, en canvi, la defensa de les desgràcies, per descomptat, és la democràcia. □

Josep M. Pasqual

Quan fa aproximadament set mesos que el circuit català de TVE —conegut per Sant Cugat— havia forçat un parell d'hores de desconexió diàries del programa estatal de la primera ca-

un telediari en castellà des de Barcelona, la resposta que va donar Martín va ser tota una altra. D'informar des de Barcelona, res de res i, encara més gros, de cara a l'any que ve, la franja de programació que Sant Cugat desconnectava de Torrespana passaria a la segona cadena.

Centre del circuit català de TVE a Sant Cugat.

dena, i semblava que la descentralització de l'ens anava en camí de ser una realitat, s'ha produït un fet sorprenent: la dimissió de l'equip directiu de Sant Cugat.

Pere Felis, director del circuit de TVE a Catalunya; **Montserrat Nebot**, cap dels informatius i, **Sergi Schaaf**, cap de programació, van dimitir dels seus càrrecs, dimecres, onze de novembre, en eixir d'una reunió que mantenien a Madrid amb **Jesús Martín**, el director de TVE.

Després de quatre hores de conversa, durant la qual els emissaris catalans van intentar negociar un projecte beneficiós per al centre de Sant Cugat i per a la programació en català, que contemplava fins la possibilitat de fer

Martín va dissenyar clarament un primer canal de TVE únic per a tot l'estat, en castellà, comercial i competitiu, per quan arribin les televisions privades, i una segona cadena on cabrà tot, amb molt d'esport i amb tot el poti-poti que calgui de «programació regional». A canvi, el director de TVE va oferir que Sant Cugat s'encarregués d'un programa concurs que s'emetrà a la primera cadena al final del programa de l'**Hermida**, que serà més llarg i enllaçarà amb el telediari de migdia. Davant la nova situació, **Felis**, **Nebot** i **Schaaf** van presentar la dimissió.

Pilar Miró i la desconexió

Simbòlicament, la desconexió ha-